

100 хойдан 110 хураган

Иван Федорович Сафоновтун дугайын солунга бир дугаарында-ла бижип турары бо эвес. Талды районун «Революциянын чалбы-жы» колхозунун мурнакчы хойжуу Иван Федоровичтин куш-ажылы чекенишкенин, оларын канчал чедип ал келсин республика колхозунун даргазы Георгий Семёнович Гудков колхозтун мал ажыла-агыйнын амгы удеги байлаанын чугаалап олору, Иван Сафоновка удурункан хойжуларын чаа чедикшилерин, алынгы 100 баш төрүү койга онаштыр 110 хураганын өстүрүп алганын онза-лап чугаалады.

Колхоз даргазы-биле чугаалашымыс соонда Балгазын суурдан унген, Кызыл баар каалама оруктал халтымыс. Чазалгы оруктал хала чокка минип олурган. «ГАЗ-69»-тун дугайлары черге дээр-дегбес чүе шыкш, жуугуп олурганын кылдыр сагындырар. Частын чыгып хуунун хереленге чугааладыр, шондуроп каапкаан хар ховунун кырын ам-лаа шыппышаан. Ынчалдаа ооң кайнаар-лаа барган изи чок кылдыр көзүбөйи баар «хуу» белген эвеспе деп чүе мырылган илден: дүккү сооктан харын кыры ермеленип доштамы берген, эртенги хуунун херелери ол чуга дошту шил шык-шылдыр чайынаандырып турар болду. Кыжыл тараа саваны сөөртүп турган трактордун чоран истеринин орну ам ховула кара дикчилек аларган. Оруктун чок талазында кара-ногган халдыр сонгар сымарып чыгып каап турду.

Халы арымын кырген оруктан эй тыркташ, биче чоруп олду-рышыкка, хойжуларын турала бистин мурунуга көстүп келди. Чоокшупал кээрникиске, Иван Федорович Сафоновка удурункан хойжуларын турал турала болду. Ийн аал ишти чурттап турталага бажмын. Хойжун удегерлеп кайраалар, оларын экинжи чедик кайраалар. Сараат снген, саван болгаш өске-лаа чедир ам-лаа ар-бын болду.

Хойжулар болгаш сакмашкычтер хойжу кайжаалап үндүрген, хураганын үзүп санап турар. Иван Федорович чолааксымаар, тырын маг-болу-биле каажаанын эжинин дуй турупкан, оон үндүрген хураганын чыгып чокка «санаар дээш, биче-лаа чай шөлөң чокка ажалдаан тур.

Олар эртенги түдүктүшкенин ажалын доозупкалда, хойжуларын ажал, амдыларын дугайын сонуурган, ээин чугаалашты-мыс-лаа. Иван Федорович Сафонов хой маллаанла бээр ам алап чыдып шүүрү болуп турар. Республиканын мурнакчы хойжуларынын Кызылга болган чөвөл хурааларына кай катал кыркып, рес-публиканын мурнакчы хойжуларын арга-дуржулгалын солуп шап болган, алынгы Социалисттик Куш-ажылын Маалымдары Ооржак Лопсанчал, Уруке Кандаан олар-биле ээин-не чугаалажып, хой ажалыннын талазы-биле чаа-чаа чүдүлгөн хойжун билип алган.

— Биче шаандап тура-ла хой маллап өскөн хоочун тыва мал-чынынын арга-дуржулгалын өөренири мезеэ дыка-ла удуз дуза, өөредиг болган—деп, ол чугаалап олурар.

Сафонов хойжулап ажалдап келген алап чынынын дургузуна багай ажалдаан сөй деп чедик сөстөрүн дыйнап көрбөс, чыл бүр-ле мурнакчы хойжун деп мактадып келген. Ылангы сөөлү чыл-лар оон чедикшилерин улам-на өзүп, ажалыга чыл келген тур-дун-на мергежин турар. Хойжуну дузалакчылар Сувандин Арзы-ев Шамкенин, Григорий Иванович Агапов олар база-ла мал ажи-лынга мергежин, боттарынын онаашкан ажалы дээш кызыкма ажалдап турар кижилер бол.

Оон харымлап турар колданыла 674 хой оодаан, олардан 760 хураганын камгалап алган. Ам чүге 30 хой оодаар. Оларнын те-дун база бурун-биле камгалап алдырн хурагын. Иван Федорович Сафоновка удурункан хойжулар бо хүнге чедир 100 баш төрүү койга онаштыр 110 хураганын камгалап алган. Чыл төндүзүг чедир 100 койга онаштыр оон-лаа хой хураганын алыр соруганы олар салган. Бо чылын бир койга онаштыр 3 кг 600 грамм дук алыр пазын. Ол пазын 4 кг чедирин немей хурагын турар.

ЧУРУКТА: мурнакчы хойжу И. Ф. САФОНОВ хойжу бо чылын бир дугаарында-ла чер ооржак үндүрүп бар чорууру. Эрткен чылым күскөр кыжылдан эгелеш, апрель-9-ка чедир оон хойлары тургу-зу азыралга турган.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.
Фотоу авторуу.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.
Фотоу авторуу.

С Е М И Н А Р Л А Р

Тыва АССР-ин Министрлер Чөвүлелинин чымыл-дыр-ган райкүсөөктөр даргаларынын семинары доозуп-кан. Семинарнын түннелинде республиканын министр-лер, эртеледер чалыныктери-биле семинарнын кир-жикчилеринин чөвүлел хуралы болган.

Анаа Тес-Хем, Каа-Хем, Эрзин райкүсөөктөр даргалары С. М. Байыр-оол, Х. Л. Даржаа, Н. Х. Оор-жаа, Кызыл хоорукунун даргазы С. Х. Красный олар чүе чугаалаш, совет ажалдакчыларын семинарларын организастарынын ажитынын чугаалашыаан, чамдык министрлердин, эртеледерин талазында район организастарына практиктик дузаламчыны ам-даа четпес көргүзүп турар дугайында шүтүмчүлөлдиг са-налды кылганар.

Экономика талазы-биле кошкак болган ишти бижип турар дугайында шүтүмчүлөлдиг са-налды кылганар.

Түннелинде Министрлер Чөвүлелинин даргазы М. К. Мендеев чүе чугаалап, Советтерин мурунда амгы уде салдынын турар сорулгаларын айткан.

Республиканын көдээ, суур, хоорай Советтеринин даргаларынын семинары Кызыл хоорайга бөгүн доос-тур. Семинарны Тыва АССР-ин Дээди Советинин Пре-зидиуму чымылдырган.

СЭКП ТК-нын март Пленумунун шийтпирлерин амы-дыралга чедикшилерин боттандыралга чер-чер Совет-теринин ролон бедилеринге болгаш ажал-агый, куль-тура тургузушкунун оларнын мергежилдегиди удуру-рунга база Советтерин организастарынын ажалын улам илдепкелдеринге холбошкан лекцияларын се-минарнын киржикчилери дыйнадылар.

Түннелинде Министрлер Чөвүлелинин даргазы М. К. Мендеев чүе чугаалап, Советтерин мурунда амгы уде салдынын турар сорулгаларын айткан.

Республиканын көдээ, суур, хоорай Советтеринин даргаларынын семинары Кызыл хоорайга бөгүн доос-тур. Семинарны Тыва АССР-ин Дээди Советинин Пре-зидиуму чымылдырган.

СЭКП ТК-нын март Пленумунун шийтпирлерин амы-дыралга чедикшилерин боттандыралга чер-чер Совет-теринин ролон бедилеринге болгаш ажал-агый, куль-тура тургузушкунун оларнын мергежилдегиди удуру-рунга база Советтерин организастарынын ажалын улам илдепкелдеринге холбошкан лекцияларын се-минарнын киржикчилери дыйнадылар.

Түннелинде Министрлер Чөвүлелинин даргазы М. К. Мендеев чүе чугаалап, Советтерин мурунда амгы уде салдынын турар сорулгаларын айткан.

Республиканын көдээ, суур, хоорай Советтеринин даргаларынын семинары Кызыл хоорайга бөгүн доос-тур. Семинарны Тыва АССР-ин Дээди Советинин Пре-зидиуму чымылдырган.

СЭКП ТК-нын март Пленумунун шийтпирлерин амы-дыралга чедикшилерин боттандыралга чер-чер Совет-теринин ролон бедилеринге болгаш ажал-агый, куль-тура тургузушкунун оларнын мергежилдегиди удуру-рунга база Советтерин организастарынын ажалын улам илдепкелдеринге холбошкан лекцияларын се-минарнын киржикчилери дыйнадылар.

Түннелинде Министрлер Чөвүлелинин даргазы М. К. Мендеев чүе чугаалап, Советтерин мурунда амгы уде салдынын турар сорулгаларын айткан.

Республиканын көдээ, суур, хоорай Советтеринин даргаларынын семинары Кызыл хоорайга бөгүн доос-тур. Семинарны Тыва АССР-ин Дээди Советинин Пре-зидиуму чымылдырган.

АНЫЯК ИНЖЕНЕР

Часкы хуунун херелери деагем улуз сонганын кылаң чырык шийдерин өттүр дөп туру. Хуунун чырык херелде-ринден өрөөл ишти артында-ла чырык көстүр. Мен борбак хурун шыйрайлыг, мөгезимээр дүрт-сынныг аныак оол-биле чугаалажып ор мен. Оон чугаазында хензиг-лаа көөрөмкөй чүе чок. Бүгү-ле чүвөңү шынны, онаашкан ажил-хера-зын байлаан сеткил-сагымжынын ханымын өөрүшкү-биле чугаалап олур.

Бо аныак киж — Лангый Чайбар-дыр. Ол Көдээ ажил-агый министрствозунда машина-техниканын аймыл чок чо-руун камгалаар илженер болуп ажалдап турар.

— Кандыг-лаа ажал харымсалгалыг болгай—деп, ол чу-гаалады. — Маң б ажилым менден улуз серемчиледи, харымсалгалыг чорукту негээр-дыр. Машина-техниканы чо-гуттүр үезинде хынап, оон урелишкенте, аймы-ондакка та-варжы бээр чорутуу баш бурунгаар хынап илеретпес болза, ол курнеге улуз котарады чедир, кижилерге айымды таварыштырар. Бо канчаар дүргөн хечтер азыры негеттинип келген. Колхозтун баш-таар чери эш Б. Дүвөн-оолга удуру-

ван 4 бызаачыларын мынар чорут-кан. Олар дөрт хонук иштинде 180 хураган кирер чыгып кажааны ту-дуп доосканар.

Бызаачыларга улуз-биле өөрүп четтиргени хойжу илеретти. К. ойдуң-оол.

Ажылды түнпөп көргөш...

Эрткен хуунун бирээзинде Улуз-Хем районун хередегилер интииленин хуучу кижигунериниң өтөт-сонгудалыг хуралы болуп эрткен, 1964 чылдын дүргүзүндө райпо баштаар чериниң кылган ажалын дугайында илеткеди

баштаар чериниң даргазы турган эш Гриненко кылган. Илеткедигден эгелеш, хуралга санал берген иштер шунту СЭКП ТК-нын Пленумунун шийтпирлеринге сорук киргенин илеретпашаан, салдыган соруганын күтүсүп шыдаарын демдегеп чу-гаалаанар.

Эрткен чылын Улуз-Хем райпо ба-раан саарылганын планын 98,9 ниини чөмөңгөлөгенин 95,1 хуу күтүскенин, кудумчуга салыргаар бараан базарын 17 катап органи-зациялаан илеткелди айткан. Куль-тура бараанарынын, идик аймаа-нын кагазынын болгаш Көк-Чыраада көдээ салдыгын эки ажи-лааны илерет. Дөрт коллектив ком-мунист күш-ажыл дээш демсежиң турар. Өрө-самчыгаал кылыр чет-пестерин турганын база айтканар. Райпо баштаар чериниң дарга-зына Суван Баайевич Бориско соң-гуткан.

А. ДОНГАН.

Түннелинде Министрлер Чөвүлелинин даргазы М. К. Мендеев чүе чугаалап, Советтерин мурунда амгы уде салдынын турар сорулгаларын айткан.

Республиканын көдээ, суур, хоорай Советтеринин даргаларынын семинары Кызыл хоорайга бөгүн доос-тур. Семинарны Тыва АССР-ин Дээди Советинин Пре-зидиуму чымылдырган.

СЭКП ТК-нын март Пленумунун шийтпирлерин амы-дыралга чедикшилерин боттандыралга чер-чер Совет-теринин ролон бедилеринге болгаш ажал-агый, куль-тура тургузушкунун оларнын мергежилдегиди удуру-рунга база Советтерин организастарынын ажалын улам илдепкелдеринге холбошкан лекцияларын се-минарнын киржикчилери дыйнадылар.

Түннелинде Министрлер Чөвүлелинин даргазы М. К. Мендеев чүе чугаалап, Советтерин мурунда амгы уде салдынын турар сорулгаларын айткан.

Республиканын көдээ, суур, хоорай Советтеринин даргаларынын семинары Кызыл хоорайга бөгүн доос-тур. Семинарны Тыва АССР-ин Дээди Советинин Пре-зидиуму чымылдырган.

СЭКП ТК-нын март Пленумунун шийтпирлерин амы-дыралга чедикшилерин боттандыралга чер-чер Совет-теринин ролон бедилеринге болгаш ажал-агый, куль-тура тургузушкунун оларнын мергежилдегиди удуру-рунга база Советтерин организастарынын ажалын улам илдепкелдеринге холбошкан лекцияларын се-минарнын киржикчилери дыйнадылар.

Түннелинде Министрлер Чөвүлелинин даргазы М. К. Мендеев чүе чугаалап, Советтерин мурунда амгы уде салдынын турар сорулгаларын айткан.

Республиканын көдээ, суур, хоорай Советтеринин даргаларынын семинары Кызыл хоорайга бөгүн доос-тур. Семинарны Тыва АССР-ин Дээди Советинин Пре-зидиуму чымылдырган.

СЭКП ТК-нын март Пленумунун шийтпирлерин амы-дыралга чедикшилерин боттандыралга чер-чер Совет-теринин ролон бедилеринге болгаш ажал-агый, куль-тура тургузушкунун оларнын мергежилдегиди удуру-рунга база Советтерин организастарынын ажалын улам илдепкелдеринге холбошкан лекцияларын се-минарнын киржикчилери дыйнадылар.

Түннелинде Министрлер Чөвүлелинин даргазы М. К. Мендеев чүе чугаалап, Советтерин мурунда амгы уде салдынын турар сорулгаларын айткан.

Республиканын көдээ, суур, хоорай Советтеринин даргаларынын семинары Кызыл хоорайга бөгүн доос-тур. Семинарны Тыва АССР-ин Дээди Советинин Пре-зидиуму чымылдырган.

СЭКП ТК-нын март Пленумунун шийтпирлерин амы-дыралга чедикшилерин боттандыралга чер-чер Совет-теринин ролон бедилеринге болгаш ажал-агый, куль-тура тургузушкунун оларнын мергежилдегиди удуру-рунга база Советтерин организастарынын ажалын улам илдепкелдеринге холбошкан лекцияларын се-минарнын киржикчилери дыйнадылар.

Түннелинде Министрлер Чөвүлелинин даргазы М. К. Мендеев чүе чугаалап, Советтерин мурунда амгы уде салдынын турар сорулгаларын айткан.

Республиканын көдээ, суур, хоорай Советтеринин даргаларынын семинары Кызыл хоорайга бөгүн доос-тур. Семинарны Тыва АССР-ин Дээди Советинин Пре-зидиуму чымылдырган.

СЭКП ТК-нын март Пленумунун шийтпирлерин амы-дыралга чедикшилерин боттандыралга чер-чер Совет-теринин ролон бедилеринге болгаш ажал-агый, куль-тура тургузушкунун оларнын мергежилдегиди удуру-рунга база Советтерин организастарынын ажалын улам илдепкелдеринге холбошкан лекцияларын се-минарнын киржикчилери дыйнадылар.

Түннелинде Министрлер Чөвүлелинин даргазы М. К. Мендеев чүе чугаалап, Советтерин мурунда амгы уде салдынын турар сорулгаларын айткан.

Республиканын көдээ, суур, хоорай Советтеринин даргаларынын семинары Кызыл хоорайга бөгүн доос-тур. Семинарны Тыва АССР-ин Дээди Советинин Пре-зидиуму чымылдырган.

совхозтарын база бугурулгелерин Лангый эргип-кезип, бүгү көдээ ажил-агый машиналарын хынап көрүп турар.

Эмчи киж аарып кижиниң хан-дамырынын, сууданын согуудан, оон кандыг байдалдын доран билип алыр. Лангый база-ла ындыг. Ажалдап турган машинанын мото-рунун даажыдан оон кандыг байдалдык эскерип каар. Чамдыкта ол көдээниң механизаторлары-биле кады машина-техниканы септөөш турунтар. Чамдык техниктерин эскер-бес чүдүлгөн бөзүн ол хынап көрүп тургаш, тодарадып эк-кээр.

Бо таварылгада оон-биле кым-даа чөрүп, маргышп шы-даас. Бо дээрге аныак өлдүр бодунун ажил-хераан эки би-лири ол-тур. Урелик дээн машиналарын болгаш дериг-хе-рекесдерин дүргөн септөөрин колхозтарын болгаш совхоз-тарын удурутуучуларында, оларнын инженер-техниктиг ажалдакчыларында ол шынтыгы-биле негеп турар.

Ийн! Инженер болуп ажалдаары белен эвес ажил. Маңаа ханы билг, улуг практиктик арга-дуржулга херек. Лан-гый бо ажалга бодунун мергежин улам бедилди, оон эки күүсөдип турар.

Лангый Чайбарын төрөөн чери — Тес-Хем. Ортумаң

ХӨЙ УРУГЛАРЫЛЫГ ИЕЛЕРНИ „ИЕНИЦ АЛДАРЫ“ ОРДЕН БОЛГАШ „ИЕНИЦ МЕДАЛЫ“ МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ин Дээди Советинин Президиумунун ЧАРЛЫ

ТЕС-ХЕМ РАЙОН

Сес уругларын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин

«ИЕНИЦ АЛДАРЫ» ОРДЕННИЦ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Арбан Шоуу Максир — «Тес-Хем» совхозтун ажилчын.

2. Даваа Донмаа Аныч — «Тес-Хем» совхозтун ажилчын.

3. Дамы Дондаш-Кара — Дамба — «Тес-Хем» совхозтун ажилчын.

4. Оюн Сөвильба Кара-оол — Са-магалдай II чыл школанын ажил-чыны.

Чед уругларын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин

«ИЕНИЦ АЛДАРЫ» ОРДЕННИЦ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Амыгдан Самбал Балаалай — «Чодураа» колхозтун колхозчуу.

2. Захарова Дрисла Федоровна — Самагалдай суурда өг-бүлө ээзи.

3. Кок Коген Лаа — «Тес-Хем» совхозтун ажилчын.

4. Сураачы Дулай Суудуевна — «Чодураа» колхозтун колхозчуу.

Алды уругларын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин

«ИЕНИЦ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Биче-оол Орусай Казак — «Тес-Хем» совхозтун ажилчын.

2. Борбай-оол Долгаз Дамы-Лама — район эмелгезинин медсестразы.

3. Дамычыл Баам-Монгуш Да-ндай — районунуң социал-ханды-ары килдизинин ажилчын.

4. Кара-оол Манлаа Деспи — «Чодураа» колхозтун колхозчуу.

5. Монгуш Кара-жыс Хол — «Чо-дураа» колхозтун колхозчуу.

6. Саражакова Антонина Павловна — Тес-Хем райпозунун ажилчын.

7. Уйуу-оол Нормууаа Домаа — «Тес-Хем» совхозтун ажилчын.

8. Чоолу Сириинмаа Сазан-оол — «Чодураа» колхозтун колхозчуу.

9. Чайатмаа Оюн Баа-Хөө — «Чо-дураа» колхозтун колхозчуу.

Беш уругларын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин

«ИЕНИЦ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Басаргина Татьяна Сергеевна — Самагалдай суурда өг-бүлө ээзи.

2. Дага Чедй Дагалай — «Чоду-раа» колхозтун колхозчуу.

3. Синелкен Домаа Аймыжы — «Чодураа» колхозтун колхозчуу.

4. Карты Хоолай Чинай — «Чоду-раа» колхозтун колхозчуу.

5. Сининимей Херелмаа Билчир — «Тес-Хем» совхозтун ажилчын.

6. Молодых Ефросиния Фоминна — Самагалдай суурда өг-бүлө ээзи.

7. Намчыл Чаймаа Намчыл — Тес-Хем райпозунун ажилчын.

8. Чанчымай Ягаан Сундуп — «Чо-дураа» колхозтун колхозчуу.

ТОЖУ РАЙОН

Тос уругларын төрөөн болгаш кижизиктен иелерин

«ИЕНИЦ АЛДАРЫ» ОРДЕННИЦ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Шацамай Кынгылай Даргы-бановна — «Май I» колхозтун ко-хозчуу.

Тыва АССР-ин Дээди Советинин Президиумунун даргазы

Б. ДОЛЧАМБАА.

Тыва АССР-ин Дээди Советинин Президиумунун секретары

К. ДИНГА.

Кызыл хоорай. 1965 чылдын март 17.

мун рубльге көвүдөп, колхозчулар-нын куш-ажыл төлөвүнүн фондуну 32 хуу улагаткан.

1964 чылда Барыын-Хемчикте «Большевик», Каа-Хемде «Совет Ты-ва» колхозтар өскөдөргө дээр көр-гүзүлгелер болганар. Бо ажал-агый чынында көдээ ажил-агый про-дуктарынын бугурун көвүдөдир дээш оларын ап турар хемчеглери база эки. Улуз-Хемде «Куш-ажыл-ын хостуу», Жанаов аттыг колхоз-тарын материалдык базазы өскө-дөргө дээр хирезинде-ле, оларнын көргүзүлгелери ам-лаа куду болуп ар-тышпаан.

Хожудал турар колхозтарын эконо-миказын көдүр хемчеглер дуга-йында СЭКП Тыва обкомунун бюро-зуна болгаш Тыва АССР-ин Ми-нистрлер Чөвүлелинин 1964 чылдын мартта үндүргөн доктаалында заас-кан хемчеглерин республиканын «Сельхозтехника» каттыгышыккын оон районнарда салбырлары эки күү-сөтпөөн. Чамдык көдээ ажил-агый машиналарын, артык кезектер, мине-ралдык чөмүшчилдигелер, тууду ма-териаллары-биле бо колхозтарын чо-гуур өйүндө чедир хандыраан. Сүт ажил-агыйнын республика эргеле-ди болгаш оон районнарда салбыр-лары эрткен чылын колхозтарга сут-гатып черлерин ажалдаарына, ха-рагатын болгаш өске-лаа чааң унуштерин черлерин аштап, ажал-дагы киригеринге багай дуза чедир-ген. Республиканын көдээ тууду өг-тедигин черлери эрткен чылын экономикаы кошкак колхозтарга ту-дуг ажалын чорутпаан болгаш тууду төлөвизиле-биле хандыраан. Кол-хозтар капитал туудугларын төлө-вү

лел чокка боттары тууду турар.

Экономика талазы-биле кошкак деп санадып турган колхозтарын баштайгы чылда ажалыннын түннел-дерин ап көргө, ээин буртулгаар-лаашкын бар-дыр. Ылангы колхоз-чуларын ажалга организастып, даанган херезинге ээ-харымсалгалын мурунузуздан беээн.

Ынчалдаа-ла оларнын экономика-зы шүүт бижып келген деп чугаа-лап болбас. Ылангы мал ажалыннын талазы-биле өскөдөргө чок, ха-рын муруну кожулап турганы хе-вээр-дыр.

СЭКП ТК-нын март Пленумунун шийтпирлерин амыдыралга боттандыралга үнөзүлөш, моон сон-гаар мал, чер ажилын канчаар хөг-жүдөр, нандыг структуралыг, үлгэ-нимешкенин болуру дээр дугайын-ла тодарай хемчеглерин ажаллап кыллары, бо ажал-агый чынында көсүк түннелдерин чедип алыны чу-гула. Барыын-Хемчикте «Больше-вик» колхозтун кижигунеринин бир азы бугун чартык чылын иштинде мурнакчыларын денелендиге чер-би деп соруга салган, ажаллап турары ыкшаа, өске колхозтар база ыкшаар ажаллаа чөгүр. Ажал-агый башбарилып, организастыг бай-лап чүтээр алпарганла, бугу аргалар барза, бо чылын түннелдиге-лаа мурнакчыларын денелендиге чедип болур. Ынчанга мурнакчыларын денелендиге чедер деп айтканын то-дарай соруга кылдыр салаа чо-гуур.

Х. НАРА-ООЛ.

республиканың Көдээ ажил-агый министрствозун экономика.

Ийги арын

ШЫҢ

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМ — БУГУ ЧУРТТАРЫНЫҢ КОММУНИСТЕРИНИҢ ИНТЕРНАЦИОНАЛЧЫ УЛУГ ӨӨРЕДИИ

Он бирги тема

(Пропандистерге дузаламчы)

Совет Эвилелини Коммунист партиясында, эске бугу марксизм-ленинизм партияларда шыкш, чурт-тук, тус партиянын хажгузделенин иштиги байдалары-биле тодаратты-нын турар тускайлаң соругалары-биле чергелештир, бугу кижи төрелетенин аас-кежиктиг келир уе-ли дээш демиселчилерниң чагыс улуг армиязы кылдыр каттыштырар турар, нинти энес соругалары бол-гаш чүтүкүдери база бар. Ындыг нийтиленшек чорук бугу чурттар-нын коммунисттериниң интернационалчы өөредин болур марксизм-лени-низмниң алыс утка-шынарындан тып-тып турар. Марксизм-ленинчи өөре-

дигини интернационалчы характе-рин тодаратыр, коммунист пар-тияларын иштиги болгаш дагышкы политиказын эртем үндешинери, делегийн коммунист шимчээшкни-нин чигине шугуунуң утка-шы-нарын ханымы-биле билин алыр-гаш, бистин уекисте ажалчы чопарың бугу делегей эп-сеткил каттыш-тырары, коммунист болгаш ажалчы шимчээшкнинериниң ча-гыс анынч болгаш сырый катты-жылганын аажок улуг-ужур-дуза-зын палердинге дузалаар. Чагыс эпти болгаш сырый каттыжылганы быжыглары бугу марксизм-лени-нчи партияларын амыдыралчы өргө-

жөк чугула соругалары апарган. Бо теманың төп айтыры—пропа-гандизм интернационализмниң прин-циптерин амыдыралга боттадыр дээш демисел болур. Кичээлдерге дараалыда айтыры-ларны көөрү сүмелтир турар. 1. К. Маркс, Ф. Энгельс, В. И. Ленин коммунист идеологияның интернационалчы характериниң ду-гайында. 2. Интернационализм — коммуни-ст партияларын болгаш социали-ст күрүнелерниң аразында хары-зааларының үндешини.

рар коммунист идеологияның үр-гүчү өзүп турар күжү бугу чурт-тарын империализмдин маудуңуң турар. Моюк ужурунда олар марк-сизм-ленинизмниң бугу талазы, бу-гунини ужуру-дузалың боттары-нын идея талазы-биле чалчалары-ның дузазы-биле ойтур шава-рың орадажын турарлар. Чамык бур-жуа теоретиктер марксизм—ол дээрже чүткөш хажгузделиг чурттарга ажиллап болур, иччээл-лаа индустриалдыг чурттарга таа-рышпас теория-дыр деп балыткан турары билинтер болгай. Буржуа-мозунуң эске идеологиялары марксизм-

ленинизм дугайын Чөөн чүктүн са-лың-чолуп билип алырныга дуза-лыг, иччээл-лаа барын талкы чурттарын төөгүзүп билип алыр-ныга ажиллаштырмас өөредиг дугайы шыкш кылдыр чугаалап турарлар. Ушкунура ленинизмни нийтиледе бо-далымын арыг орус агымшкыны кылдыр чарлап турар. Ол бугу тео-риялар ажалчы чопарың рево-

люстут өөредин буржуа-а-жалчы агымшкыны итерелди хоран-наар, оңк интернационалчы чагыс аян дегейлендир соругалга ча-гырткан.

Ындыг ажалчы буржуа конде-пациларны сойлаары марксизм-ле-нинизмниң интернационалчы харак-терин ханымы-биле тодаратырныга дузалаар.

Интернационализм—коммунист партияларын болгаш социалист күрүнелерниң аразында харылзааларын үндешини

К. Маркс, Ф. Энгельс, В. И. Ленин коммунист идеологияның интернационалчы характериниң дугайында

Коммунист болгаш ажалчы партияларын Москва чөүлөл хура-лы (1960 чыл) делегийн комму-нист шимчээшкниниң күштериниң болгаш сырый каттыжылганы-нын үнер досториниң дугайын чугаа-лап тура, ботунуң Медегелениң де-мезгилеңи болза: «Бугу делегийн коммунисттер марксизм-ленинизм-ниң улуг өөредиг болгаш оңу амы-дыралга боттадырар дээш кады де-мисел каттыштырар турар («Тай-бын, демократия болгаш социализм дээш демиселдин программалыг до-кументтери. Госполитиздат. 1964 ч., арын 82).

Ам марксизм-ленинизм амы-гын эи-не салдырлыг политиктиг шимчээшкниниң киркишчилерин каттыштырар турар, күчүлүг күш апарган. Ол чорук коздуула-ла марксизм-ленинчи өөредиге интер-националчы характер чүдөлөшкө болуп турары-биле тодараттын тур-рар болбайт аан. Марксизм-лени-низмниң интернационалчы характе-ри чүтүкү-биле тодараттырар база чү-де итеретиниң туралы деп айты-рыңың кичээлде эгезинде-де чуга-лажың көөрү чотумчалыг.

Марксизм-ленинизмниң интерна-ционалчы характер, бирээ, оңк принциптерин бугу-иниң харак-теринден, азы пролетариаттың ка-й-бир отрядының демиселдиниң оң-зай байдалдары өскерип шыкпас нинти хоойлу суугар чүдөлери марксизмниң хулааң көрүп тура-рындан, ийде, коммунизм дээш бу-гу делегейде демиселчилериниң хүп бурдуе практикада илердип турары эп-сеткил каттыштырарындан илереп турар.

Марксизм-ленинизмниң классик-териниң ажалдарындан биз комму-нист идеологияның интернациона-лы утка-шынарын чүгө нинти характеристиказын эвес, харын про-летариаттың агыс демиселини, оңк ачыс соругаларының хоойлулары-биле холбашан оңк принциптериниң бугу-иниң характерини ханы үн-дешилериниң база тып алыр бис.

Чижээ, марксизмниң бирги про-граммалыг документин «Коммуни-ст партияның Маннфестин» ол до-кумент ажалчы агымшкы интерна-ционалчы чагыс анынч, оңк агыс демиселдиниң соругаларының ний-тиленшектең иделди-биле синик-кен дээрин эскерип каары берге эвес. Шынап-ла ол демисел хевир талазы-биле национал болбушаан, азы каян чурт бурузунуң пролетар-ида хамыктың мурнуңа «боду-нун» буржуазияны-биле демисел-жир ужурут турда, национал кызыгар иштинге. кайбарышаан, бодуңуң алыс будуңуң ханы интернацио-налы болуп турар.

Бирги эгеледе («Буржуаза бол-гаш пролетарийлер») Маркс биле Энгельстин дараалында өөредини кө-рө боар бис: «Буржуаза бугу деле-гей рыногун мелчүүрүнүң аргазы-биле бугу чурттарын будурулгезин болгаш херегеленин космополиттиг кылган апарган» (К. Маркс болгаш Ф. Энгельс. Чог., т. 4, арын 427). «Өргү түс черин болгаш на-ционал халыкчыл чоруктуң база бодуңуң будурулгезиниң продуктула-рының күсөөн-биле амыдырал тур-ганын өөрүңга бугу талазың хары-лаа болган нацияларын бот-ботта-рындан бугу талазың хамарыла-ла туруп келир» (базы ила, арын 428). Эртенки коммунизмниң үндешилек-териниң болгаш эске-даа чугаала-рында нийтиледе амыдыралыга улуг үлестирниң чедирип келген өскө-рүлгелериниң дугайында, будурул-гезин интернационалчы — характе-риниң дугайында чугаа болуп турар. Оларын созу-биле алыр, улуг үлестир «интернационал агымшкыны аразында бугу черлерге нийтиле-биле бир дөмөй харылзааларын тургускан, бугу нацияларга чагыс-ла ол эрге-ажыктар негеттерип болгаш нацио-нал оңзай байдалы утуктааттыган агымшкы... төрүтүндүргөн» (Чог., т. 3, арын 61).

Нийтиледе хажгузделди, ол Европа-да азы Азия-даа, Африкада азы Америкада-да турган дикка, алаан чагытыр нинти хоойлу суугар чүдөлери болур. Марксизм өөредиг капитализм үекисте социал деп-шигенди үндешин кылдыр бугу черлерге чагыс-ла ол үндешин бот-тору—аңгы демиселди хулааң кө-өрү, пролетариаттың бугу делегейге

төөгүлүг ролин капитализмниң хөөр-жүдүктүгү, капитализмден соци-ализмге шимчээшкниң чорудулазының кол революсчү күжү кылдыр илер-дип турар. Харын моюк ужурунда марксизм — социалист революция-ларын, капитализмниң буураашкы-нының болгаш коммунизмниң бугу делегейге тийлелгезиниң чаллаш чотун көргүзүп шыдаар аргалыг болган.

Маркс биле Энгельстин тургус-каны эртенки коммунизмниң теория-зы бугу делегийн пролетаржы шимчээшкниниң идеялыг баазы болган, ол бугу чурттарын пролетар-идажың чүдөлериң бир дөмөй дүжүп турар. Маркс биле Энгельс пролетариаттың социал хосталганы-ны чүгө оруктарын айткан эвес. Ол хосталга пролетариаттың боду-нуң күженишкени-биле чедип алырар, пролетариат бодун хосташ, мөчүлүгдөн болгаш дараалан бугу нийтиледе база хостар ужурут дээрин оңк-биле чергелештир олар көрсүскенер. Моюк-биле кады Маркс биле Энгельс пролетариаттың хостал-ганының бирги негеделериниң бир-өөсү—ол дээрже бугу чурттарын ажалчыларын күженишкениниң каттыштырар болур деп де-мезгилдеп (Чог., т. 4, арын 435, 437, 444).

Марксизм-ленинизмниң үндеш-илектерин пролетарж интернацио-нализмниң теоретиктиг үндешиниң ажаллап кылдырың бирги черге-ниң кичээлгеини салып турганы шуут билинтер. «Бугу чурттарын пролетарийлер, каттыжыңар!» деп бодуңуң ийди үндүргени национал агымшкында үндешин чүдөлериң бир-өөсү—«өскө улустарын дарап турар улус хостуг бооп шыдаас» (Чог. дугайын үндешиниң (К. Маркс болгаш Ф. Энгельс. Чог., т. 18, арын 509), шимчээшкни болгаш национал-измге-даа уду, националчиң и-тиленшекте-даа уду демиселди чугу-лазын айтканы, пролетариаттың национал болгаш интернационал эрге-ажыктарын чагыс өтпиги, бот-боттарын аразында харылза-лыны айтканы—пролетарж интер-национализмниң дугайында өөре-динге Маркс биле Энгельстин киир-ген чугула салымшкыны бо-дур.

Империализм үекисте, казан деле-гийн империализмниң үлешкени болгаш каттап куушакшыны-биле хол-башан национал база национал-ко-лонизалдыг дараал хемчээл чок күш-тегенде, мөчүлүк нийтиледе уут-каары, социализмниң болгаш комму-низмниң тийлелгезин дээш демиселге ажалчы чопарың бугу делегей эп-сеткил каттыштырарының ужу-рудузы хай каттап утаткан.

В. И. Ленин национал агымшкында ний улагымшкыны хөдөлшкенини: бир талазында, национал амы-дыралың хажгузделди болгаш на-ционал күрүнелериниң тургустуу-рун, эске талазында—нацияларын аразында харылзааларын хажгуу-рун, оларын ажалчы агымшкы болгаш кууштуу амыдыралының интерна-ционалчыларын ажалчан болгаш шимчээшкни. Национал шимчээшкни-нин чийлаш чотунуң дугайын чуга-лап тура, Ленин «чагыс аай, нинти паз суугар бугу нациялар-нын пролетариаттын башкаары, бугуң бугу делегей ажал-агымшкы... тургузарыңа улагымшкыны капита-лизм үекисте бурун тода илереп кел-ген болгаш социализм үекисте улам ийди хажгуу болгаш бурун доосту-ру чугаажың» деп айткан (Чог., т. 31, арын 125). Моюк-биле хөд-баштыр ол ажалчы агымшкы болгаш оңк интернационалчы партияны на-циянын тускайлашырың эвес, а чокчулажырың чүткүр ужурут деп, ол демезгилең.

Империализм үекисте капиталист партиянын экономикалыг болгаш по-литиктиг хажгузделенин деп өөре-ниниң хоойлу ажалчың база капи-тализм чурттарын хай кезилге пролетарж революцияның чагыс уга тийлелгезин болууна апарган дээрин будурулгезин. В. И. Ленин ажалчы чопарың бугу делегей эп-сеткил каттыштырарының дуга-йында өөрединиң улам ийди хаж-гулук. Социалист революцияны эң баштай хай эвес азы тускай ал-дынган чагыс чуртка тийлеп бо-дурар барымдалаш. Кей-био чуртта пролетарж революцияның делегийн бугу пролетариаттын

талазында иденкейлиг деткириниң эргежөк чугулазын ол үндешини.

Моюк-биле чергелештир В. И. Ленин бузулук чоткара, Маркс биле Энгельстин үекисте шыныг турган чүдөлери догматиктиг та-лийбарлашкан, бугу идеялы ханы уга болур делегей революция-зың салып турган «перманент-лиг революцияны» трескичи бол-гаш эске-даа талаалыңыңа нийтирлиг удурулган турган. Ажалчы агымшкы революцияның деле-гей хемчээлгезин тийлештерин мааыры—ол дээрже шупту маааш-кыга көжүгөр дээш-ди. Ол сарым-чок чорук тур. 27, арын 336).

Пролетарж интернационализмниң ужуру-дузазы анык-буру оппортуни-сттерин бадыткан турары шыкш, коңкай бербес, а харын делегей ре-волюцияны чагыс уга эвес өскө-күп турарының күжү-биле өзүп ту-рар дээрин ол айтырыңың чугаала-жың турар үеде демезгилеңи чугула. Революст демиселдин чедимшиңиң болурунда дорт дайымын—чүгө-де «бодуңуң буржуазияны чыла шава-ры чепсес. «Капитал бугу деле-гейде күш болур. Ону тийлэр тө-лөдө, ажалчыларын бугу делегей өвөлди, оларын бугу ажи-дуна-лышкы чорук херек» деп. В. И. Ле-нин демезгилең (Чог., т. 30, арын 268).

Күрүне-монополист капитализм-нин үекисте капитализм интерна-ционалдыг харылзаашка улам күш-теген. Капитал чурттарын тер-гидикти агымшкы революст шим-чээшкниң өзүлгезин күш-биле монополизир, национал-хосталганы шимчээшкниң базар, социалист де-м-каттыжылганы уду демисел-жир дээш бугу-де бодуңуң блоктар-га болгаш эвилелдерге ажалчы-биле каттыжын турарлар. Мыным бай-далдарга ажалчы чопарың бугу делегей эп-сеткил каттыштырары-ны оңа ужуру-дузалыг болуп турар.

Ажалчы чопарың эп-сеткил каттыштырарының кайгамчык чектериниң анализ (Октябрь сөөлүңдег уеде Европа пролетар-идажың «Совет Россиян хулаа ырат!» деп шимчээшкни, испан патриоттарын фашизмге уду де-миселге интернационалчы дет-кири, гитлержи ажалчыларын куулаңган чурттарын Совет Армия-ны хосташы, ажи-дуналың венг-куба, вьетнам болгаш эске-даа хай чурттарын удурулгезин социали-ст тургузушкыга, революст чуга-лап алымышкыны камгала-рыңа СССР-нин бугу талазы ду-заламчы) пролетарж интерна-ционализм—ол база ажалчы чопарың ажи-дуналышкы чорукун дугайында абстракттыг суртал эвес, а тодарай утка-шынар-биле кезе-де доолдуган дайымы кыйгыр, ажалчы агымшкы идеалдарын тийлелгезин дээш үргүчү болгаш мо-гар чок демиселге кыйгыр дээр дугайын херчилеп турар. Пролетар-ж интернационализм дээштин то-даралып тура, совет улустун интер-националчы хулааңгезиниң утка-шы-нарыга, коммунизмниң меделерин тургузуку бурузунуң пролетарж интернационализмге шыныңың чүдө илереп турарыңа тускай докторын чотумчалыг. Бо айтырымың чугаа-лажың көөрү турда, пропагандист «Политическое самовоспитание» журналында 1964 чылдагы 11 дуга-йында парлаң консултация—«СССР-де коммунизм тургузушкы-нунуң бугу делегей ужуру-дузазы болгаш делегийн революст чорудулазын хажгузделгени оң салдыр» деп методиктиг сүмел ажаллап болур.

Бо айтырымың чугаалажың көөрүң доозарда, ажалчы чопарың эп-сеткил каттыштырарының ийди-лиг үндешиниң демезгилеңи чугу-лаа. В. И. Ленинниң бижэни болза: «Бисте кайла-лаа бижиттинчээ, хевирлеттинчээ, «күрүне өргө-лери» талазы-биле ап көөр болза, боду чүгү-лаа эвес, а херек кырында буурап турар капиталист делегей-де бугу чүеңи төлөдөп турар бугу делегей өвөлди бар» (Чог., т. 30, арын 418—419).

Делегийн социалист система-зын кайгамчыктыг чедимшиңи-нинде, делегийн революст шим-чээшкниң ам үеде боттанып ту-

төөгүлүг оңа харылзаалга комму-нист партияларга оңаажың турары аң эгезинден-де демезгилеңи чугула. Социалист дем каттышты-рылажың мога чок быжыгларын, социализмниң делегей системаның күчүзүн быжыгларын, боттарының бугу политиказы-биле, социализм, коммунизм тургузушкыныга кат-тышкан дүженишкени-биле деле-гей капитализмниң тургун коңкадарын социалист чурттар-нын марксизм-ленинчи партиялар боттарының бирги хулааңгези кыл-дыр көрүп турар.

Социалист делегей система-зын тыртылган ажалчы агымшкы улуг чаалап алымышкы, марк-сизм-ленинизмниң тийлелгези бол-ган. Социализмниң чагыс чурттуң хемчээлден үнениниң база Евро-па, Азияны элден каш чурт-тарын хаара тутканының, сөөлү чылдарда анаа маадырды Кубаның каттыжылганың фактызы Маркс, Энгельс, Ленинниң өөрединиң интернационалчы будуңуң тодарай бадыткан турар.

Бирги Интернационалдыг тургус-тунган үекинде бээр артың чүе чылдар иштинде делегийн комму-нист шимчээшкниниң өзүлгезин улаж күш кылдыр хулааңган (чүгө коммунист партиялар боттары 45 миллион кижи каттыштырар турар), делегийн социалист сис-темазын хажгузделди, Африканың болгаш Азияны элден хай чурттар-нын капиталист эвес хажгуздел-лиң орунуче шилгези, ажалчы чопарың интернационалдыг харылзааларың күштелгени—бо бугу болза, пролетарж интернацио-нализмниң илерешкениниң утка-шынарын болгаш хевирин байла-штыкан. Бир эвес пролетарж ин-тернационализм Октябрь революция-зын тийлээрине чедир коздуула агымшкы чурттарын ажалчыларын агымшкы талазы-биле эп-сеткил каттыштырарың чепсес, оларын капитал уду кал халла-жыны белектериниң шимчээшкни бооп турган болза, ам пролетарж интер-национализм чээ нийтиледе тургу-зуп турар бугу улустарын бол-гаш күрүнелериниң түгү, агымшкы империализмге уду чедимшиңиң демисел чорук турар револю-ст күштериниң эп-сеткил каттыш-тырарының чепсес апарган. СССР-ниң болгаш эске-даа социали-ст күрүнелериниң ийрүнеде капитал чурттарын ажалчы чопарың, а ол шыкш национал хосталга дээш де-миселжир турар күштер антимпе-риалист демиселге күчүлүг чедим-шиңи болгаш эвилелчиги алап. Социализм болгаш коммунизм тур-гузуп турар чурттарын улустары делегей аразында социализмниң тургустарын быжыгларда, делегей дайынын чалдыр дээш демиселге бодуңуң элчээлде бугу делегей про-летариаттын болгаш бугу хосташкы күштериниң деткичегиниң дайыны турар.

Бо чүдөлөргө хамаарыштыр бугу делегей амыдыралында тодарай чиктериниң көргүзүп, СССР-ниң бол-гаш эске-даа социалист чурттар-ның дагышкы политика талазы-биле тайбынча шыкшылдыг болгаш ин-тернационалдыг быжыг тургустуу ула-нымышкыны, а ол шыкш, тай-бын дээш, бугу улустарын амыды-ралчы эрге-ажыктары дээш демисел-ге ол чурттарын болгаш анык на-ционал күрүнелериниң кады кылдыр көөрү чотумчалыг.

Пролетарж интернационализмни илерешкениниң агымшкы формаларын чугаалажың тура, уш чугула тала-ларың: бирээ, социализм орунуче кирген улустарын интернацио-налы эп-сеткил каттыштырарыңа, ийди, бугу делегийн коммунист партияларын чагыс аян болгаш сырый каттыжылганы, үште, агымшкы революст болгаш депшиле-лиг күштериниң эп-сеткил каттыш-тырарыңа болгаш бот-боттарын деткижип турарын тускайлап көөрү чугула. Бо теманы өөредип тургаш, бо бугу айтырыңа чорук уга-нымышкы-биле, а харын марксизм-ленинизмниң интернационалчы өөре-линиң амыдыралга боттанымышкы-ның пролетарж интернационализм-ниң хажгузделгени чээ уе-чада кыл-дыр көөрү эргежөк чугула. Бистин өлөкөштө делегийн социалист системазын калчар көөрү марксизм-ленинизмге, пролетарж интернацио-нализмге шычы чорукту тодар-лажың чүдү апарган дээрин кич-ээлдерге чугаалажың чотумчалыг.

Социализм чурттарын кады ажаллажылажың практиказы деп өргө, бот эргелерин болгаш чурт-демежирлерин дээш болузын хүн-дүлери, бот-боттарын иштиги херектерине киришпез дээш шыкш ийдиң принциптерин хамыктын мур-нуңа чугаа чокка салымшкы көрүп турары билинтер. Моюк-биле чер-гелештир пролетарж интернацио-нализмде төрүтүптең принциптер: нийтиледе амыдыралының бугу та-ларыңа национал болгаш интер-национал эрге-ажыктары дески чүдөлөрүнө үндешиниң ажи-дуна-лышкы кады ажаллажыла, бот-боттарыңа ажалчы чорук, кагал-лап талазы-биле күженишкениниң каттыштырары, делегей аразында

чагыс аай хөдөлшкенин улам улуг ужуру-дузалыг болуп турар. Социалист чурттарын кады ажаллажылажың айтырылгарын кичээлдерге чугаалажың тура, мын-дыг айтыр-болганчкы тытып кел-ди: каның-бир айтырымың билер талазы-биле социалист чурттар-нын аразында каржышкыны болу-берип болур бе? Бо айтырымың харылзааларда ол чурттарын экономика-лыг болгаш политиктиг хажгуздел-лиң демиселдин чагыс аян өвөлди, төөгүлүг чалчаларының ыгалазын айтыр чугула. Бо бугу болза ний-тиле хажгузделенин каның-бир ай-тырымың талазы-биле ажи-дуна-лышкының алың-аңгы чүе болза, бот-боттарын тыптырыңа догум бооп болур. Соруга болза боттуң ай-тырымың аңгы-аңгы көөр чорук со-циализм чурттарын чугула болгаш ол чүдөлөргө чагыс аян өвөлди хире каржышкыны ажал өте-риниң ийди метоу ажаллап кы-лырында болгаш боттандырында болуп турар.

Социалист чурттарын аразында туруп турар харылзаалар—ол бол-за бодуңуң характери шуут чээ, шаанда турбаан харылзаалың хевир. Ажалчы агымшкы национал отряддарын аразында харылзаа-лар эң баштай-ла күрүнелер аразы-ның харылзаалыңа шилгези, а ажи-дуна партияларын политиктиг бол-гаш идеолоттуг кады ажаллажыла-жың социалист күрүнелериниң эконо-мистиги кады ажаллажылажың-биле негеттерген. Бо бугу болза, соци-алист чурттарын улустарын нийти күженишкени-биле эң кыска хуу-саада делегийн капиталист сис-темазын экономика талазы-биле, ма-териалдыг будурулгези кавызында чет-кен артер төлөдө, күчүлүг будурул-гези күштерин тургузарыңа, соци-алист системазын бугу артык шы-нарың, иштиги куралдарыңа ажи-дуналарыңа таарымчалыг байла-жың хандырып турар. Социалист чурттарын ажи-дуна экономикалыг кады ажаллажылажың быжыгларын империалист агрессорларын кич-ээлчирбазың, контрреволю-цияны экспорттар болгаш револю-ст база хосталганы шимчээшкни-нери бооп тулар дээр орадажымы-кынырың уериниң талазы-биле ба-за аажок улуг ужуру-дузалыг.

Социалист чурттарын ажи-ду-на кады ажаллажылажың дуга-йын чугаалап тура, бот-боттарын Экономикалыг Дузалажыла Чөвүл-дешин ажи-дуналыг доктары чугула. Ол Чөвүлдешин чокчу уе-чада чугула соругалы 1966—1970 ты-ларда уаус ажи-дуналың плавни-ни дүшүртүр болгаш анаа үн-деш-илгези, будурулгези специализи-таары болгаш кооперастары болур. Будурулгези делегей специали-застааның продукция будурулгези кооперастары болгаш оңк үн-дешин чигидергези чедире. БЗД-лиң киржикчи чурт бурдуу мате-риалдыг, чиг-ат болгаш күш-ажыл куралдарыңа эң ажалчы болгаш камагалы ажилаарыңа догум болур дээрин демезгилеңи таарым-чалыг.

Күрүнелер аразында чээ хевирин харылзааларын хажгузери—ол дээрже бот эвес, а дыка парын бол-гаш үр чорудула, оңк чорудула-зында социализм чурттары эрг харылзааларын салгалында хоста-лыр болгаш делегейге кады ажал-лажылажың социализмниң будурулгези дүжүр чээ хевириниң ажаллап кы-лып турар. В. И. Ленинниң: «Бир нацияларын эки-тура эвилелди, бир нацияны эске нацияны күчүлөй бээрин будурулгези ийди эвилелди—бурун будурулгезиге, ажи-дуналышкы чагыс аян тода биринге, мыры-най-ла эки-тура чөпшөргөжиге үн-дешилгениң ийди эвилелди кү-лөп турар бис. Ийди эвилелди дара-лаңа тургузуп ап болбас: херекти бузавас төлөдө, будурулгези чорукту будурулгези төлөдө, помещиктерин болгаш капиталисттерин чүе-чүс чылдарың дараалың, хуу өчүлүг болгаш оңу хулаажың база үеки-ни дээш өжөңөжикчиңиң арты-рың кады будурулгези чорукту ажаң артер арганы боор төлөдө, ажаң чедир эң улуг шыдажы чорук болгаш кичээлгези-биле чедер херек-ле чугаалазын мааа киирер чо-гумчалыг (Чог., т. 30, арын 269).

Социалист чурттарын кады ажаллажылажың практиказы деп өргө, бот эргелерин болгаш чурт-демежирлерин дээш болузын хүн-дүлери, бот-боттарын иштиги херектерине киришпез дээш шыкш ийдиң принциптерин хамыктын мур-нуңа чугаа чокка салымшкы көрүп турары билинтер. Моюк-биле чер-гелештир пролетарж интернацио-нализмде төрүтүптең принциптер: нийтиледе амыдыралының бугу та-ларыңа национал болгаш интер-национал эрге-ажыктары дески чүдөлөрүнө үндешиниң ажи-дуна-лышкы кады ажаллажыла, бот-боттарыңа ажалчы чорук, кагал-лап талазы-биле күженишкениниң каттыштырары, делегей аразында

чагыс аай хөдөлшкенин улам улуг ужуру-дузалыг болуп турар.

Социалист чурттарын кады ажаллажылажың айтырылгарын кичээлдерге чугаалажың тура, мын-дыг айтыр-болганчкы тытып кел-ди: каның-бир айтырымың билер талазы-биле социалист чурттар-нын аразында каржышкыны болу-берип болур бе? Бо айтырымың харылзааларда ол чурттарын экономика-лыг болгаш политиктиг хажгуздел-лиң демиселдин чагыс аян өвөлди, төөгүлүг чалчаларының ыгалазын айтыр чугула. Бо бугу болза ний-тиле хажгузделенин каның-бир ай-тырымың талазы-биле ажи-дуна-лышкының алың-аңгы чүе болза, бот-боттарын тыптырыңа догум бооп болур. Соруга болза боттуң ай-тырымың аңгы-аңгы көөр чорук со-циализм чурттарын чугула болгаш ол чүдөлөргө чагыс аян өвөлди хире каржышкыны ажал өте-риниң ийди метоу ажаллап кы-лырында болгаш боттандырында болуп турар.

Империализмниң кыжаныңа ха-маарыштыр социалист чурттар чагыс аян болгаш эп-сеткил кат-тыштырарыңа дээрин, ол эп-сет-кил каттыштырарыңа буура дээр империалист күрүнелерин ора-дажышкыны буура дээр дээрин Варшава Керезиниң кир-жикчилер чурттарын чокчула чээ болгаш чөвүлө хулаалың, а ол шы-наш совет-вьетнам болгаш совет-корей кады кылган медегилдерден чикер кирип тургаш, демезгилең чугула.

